

посідають численні вірування в різні прикмети, силу чарів та замовлянь, добру та лиху годину, щасливе й нещасливе місце, доброго «полазника», легкі і тяжкі дні тощо [1]. Морально-етичні настановами споконвічно були ідеали добра, милосердя, людяності, такі категорії, як честь, гідність, працелюбність. Передусім шанувалося почуття любові до батьків. Моральним обов'язком дітей була допомога батькам по господарству, догляд за ними в разі хвороби, немічності, вияв повсякчасної уваги, шани й турботи[2]. Серед соціальних стереотипів, що найбільш притаманні українцям були визнані: гостинність (54%), працьовитість (53%), гідність (50%) та дисциплінованість (47%) [3]. У ментальному іміджі (за Г. Монаховим) можна виділити: по-перше, комунікативний компонент (бажання та вміння спілкуватися, знання норм етикету та володіння ними) та по-друге, моральний компонент (те, що людина про себе говорить, і якою вона є насправді) [4]. Проявами позитивного ментального іміджу є уважність, коректність, комунікабельність, емоційна стабільність (як запорука уникнення та попередження конфліктних ситуацій), внутрішня культура вчителя, що виявляється у вмінні вислухати дитину, зрозуміти, підтримати, бути ввічливим та уважним не лише з людьми, котрі викликають симпатію, а й з тими, що поводять себе нечемно, обурено, роздратовано. Усі ці якості є гарантією становлення компетентного вчителя. У зв'язку з реформуванням системи освіти виникає необхідність у створенні позитивного іміджу українського вчителя. Варто подбати про підвищення престижу педагогічної праці, залучення до висвітлення позитивних прикладів творчої і самовідданої праці освітян. Необхідна широка суспільна дискусія щодо спільної роботи сім'ї та школи в процесі навчання і виховання дитини. Думається, що концепція НУШ визначила ті перспективні напрями роботи, які сприятимуть вияву всіх кращих рис, що властиві українському вчителю: активність, креативність, відповідальність за власні дії, повага до старшого покоління, дитиноцентризм в усіх видах діяльності, вміння трансформувати традиційні методики в якісно нові, сучасні часи. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Світоглядні уявлення українців. Походження Землі, небесних тіл. Уявлення про людину, її долю, душу. URL: <https://bookster.com.ua/svitoglyadni-uyavlennya->

ukrayintsiv-pohodzhennya-zemli-nebesnyh-til-uyavlennya-pro-lyudynu-yiyi-dolyu-dushu/

2. Про Україну: скарбниця українського народу. URL: <http://about-ukraine.com/narodna-moral-i-etika/>
3. Дослідження сприйняття України. URL: <https://brandukraine.org/k/>
4. Монахов Г. Слагаемые имиджа. URL: http://www.monakhov.com.ua/_22.11.2006_imidzh.html

Чижевський Борис Григорович,

*кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу економіки та управління ЗСО
Інституту педагогіки НАПН України*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Без інвестицій у розвиток людських ресурсів неможливо здійснювати значні зміни в соціально-економічній сфері будь-якої країни. Як свідчить світовий досвід, лідерами стають країни, які вміють краще за інших використовувати знання, уміння, навички компетентності співробітників. Недостатня увага до розвитку людського капіталу призводить до значних суспільних витрат, відбувається зниження добробуту людей, зменшуються можливості стійкого соціально-економічного зростання держави.

10 квітня 2019 року у Верховній Раді України відбулися Парламентські слухання «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання науки і освіти». Метою Парламентських слухань було обговорення ключових проблем освіти і науки, вирішення яких забезпечить збалансований розвиток людського капіталу в Україні та буде сприяти розвитку конкурентоспроможної економіки. Не зважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, які регламентують освітню, наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність, державна політика України щодо розвитку та використання людського капіталу у цих сферах є фрагментарною, несистемною, недостатньо визначеною. Учасники Парламентських слухань відзначили, що в Україні на сьогодні

склалися несприятливі обставини для подальшого відтворення, розвитку й управління людським капіталом []. Окреслено основні причини та виклики для держави та освітньої галузі, надано рекомендації Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, міністерствам і відомствам, органам місцевого самоврядування щодо суттєвого поліпшення у розвитку людського капіталу.

Однією з найважливіших умов формування людського капіталу є забезпечення рівного доступу до якісної освіти усіх дітей шкільного віку. Низький прохідний бал абітурієнтів та низькі показники набору на окремі педагогічні, природничо-математичні та інженерні спеціальності свідчать про ризики, пов'язані з потенційною неспроможністю розвивати й підтримувати в майбутньому високотехнологічні галузі економіки та формувати людський капітал для розбудови держави на інноваційних засадах.

Проведене відділом економіки та управління ЗСО Інституту педагогіки НАПН України дослідження щодо функціонування опорних закладів освіти показало, що причинами ризиків недосконалої організації профільного навчання у старшій школі і слабкої підготовки випускників до вступу у вищі навчальні заклади є відсутність чіткої стратегії щодо збалансування чисельності старшокласників на різних профілях навчання. Так, на місцевому рівні не враховуються: співвідношення потреб регіону, місцевих громад і потенційної кількості робочої сили регіону з відповідною профілізацією старшої школи; специфіка освітньої діяльності в залежності від етнонаціонального складу, виробничої специфіки тощо; не забезпечується формування мотивації здобувачів освіти під структуру потреб робочої сили регіону; не створене відповідне освітньо-культурне середовище для реалізації різних видів практик старшокласників із залученням бізнесу, різних виробничих, наукових організацій тощо; недостатня матеріально-технічна та науково-методична база для організації профільного навчання в органічній єдності теорії і реальної практики, зокрема фізико-математичного, технологічного, природничого та інженерного профілів. Застаріла класно-урочна система гальмує організацію підготовки учнів до професійного самовизначення. Не використовуються належним чином інноваційні освітні та управлінські технології; недостатній рівень уваги до розвитку задатків, здібностей та талантів з боку не тільки

представників освіти, але і всіх структур суспільства. Надмірна кількість навчальних предметів у старшій школі; переважаюча теоретична складова навчального плану; застарілий часом зміст навчального матеріалу, перевантажені підручники унеможливають якісну профільну освіту. Наслідування моделі масового виробництва, яка була актуальною після першої індустріальної революції, заважає наданню якісної освіти.

Якими ми бачимо шляхи вирішення цієї проблеми? Пропозиції наукових співробітників відділу економіки та управління загальною середньою освітою після обговорення з керівниками та педагогами експериментальних закладів та представників Асоціації керівників шкіл України (АКШУ) з різних регіонів узагальнено та подано до проекту Рекомендацій Парламентських слухань. Ми вважаємо, що необхідно розробити на державному рівні з урахуванням пропозицій регіонів, закладів освіти, замовників освітніх послуг та інших зацікавлених сторін науково обґрунтовану Програму організації допрофільної підготовки та профільного навчання здобувачів освіти, у якій передбачити і фінансово забезпечити вирішення зазначених та інших питань. З метою підвищення якості фізико-математичної, технологічної та природничої освіти пропонуємо: ввести доплату вчителям-предметникам, які досягають високих результатів навчання учнів, починаючи з 5 класу; виділяти додаткові кошти для організації позакласної та позашкільної роботи з означених предметів і галузей; посилити реальну змістовну співпрацю вчителів-предметників та відповідних кафедр і факультетів педагогічних вишів та класичних університетів; організувати предметні різновікові регіональні, всеукраїнські та міжнародні літні та зимові школи для обдарованої учнівської молоді — здобувачів освіти з метою зацікавленості у вивченні відповідних напрямів профілів навчання; передбачити стипендії різних рівнів для учнів, які цікавляться предметами даного профільного циклу. Забезпечити проведення ЗНО в інших параметрах, які будуть вимірювати не тільки знання, а здатності дітей, розвиток тощо. Залучати ширше до викладання у закладах освіти профільних предметів відомих науковців. Розвивати мережу дитячих клубів, гуртків технічної творчості у закладах державної та комунальної форми власності, формуючи та виховуючи винахідників. Включати до здійснення спільних дослідно-пошукових проектів

старшокласників, студентів та викладачів вишів, передбачаючи при цьому фінансування діяльності всіх учасників творчого і освітнього процесів. Не допустити погіршення прав учнів, які проживають у сільській місцевості та педагогічних працівників щодо вимог до відстані їх підвозу від місця проживання до місцезнаходження закладу освіти. Переходити до моделі масової персоналізації навчання, яка поєднує інноваційні методи педагогіки та освітні технології. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріали парламентських слухань «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України, та на території, не контролюваній українською владою в зоні проведення антитерористичної операції» / Інститут економіки та прогнозування НАН України. URL: <http://ief.org.ua/?p=5739>].
2. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання науки і освіти» від 10 квітня 2019 року. с. 27 (ПРОЕКТ). URL: http://kno.rada.gov.ua/news/Robota_Kom/Parl_Kom_slukh/Parl_slukh/8_skl/75312.html].
3. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. Аналітична доповідь / Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf].
4. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.

Напрямок другий

АЛГОРИТМ ВИХОВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ І КУЛЬТУРНОЇ ЛЮДИНИ

